

Naš jezik

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

LIBRARY
FEB 1 1952
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

НОВА СЕРИЈА Тб.
Књ. II — Св. 7-10

БЕОГРАД 1951

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Из'новије акценгуације (I)	227
2. <i>С. Машић</i> : Белешке о језику Његошевом у Лучи и Вијенцу	238
3. <i>Србислава Ковачевић</i> : О именици доба у нашем језику	246
4. <i>Б. Милановић</i> : <i>Садржаши</i> или <i>садржавашаи</i>	256
5. <i>В. М. Миловић</i> : О неким стручним називима	265
6. <i>Ј. Радхловић</i> : <i>Дихашаи</i> и <i>дисашаи</i>	279
7. <i>Св. Марковић</i> : <i>Правоснажан</i> или <i>цравносмажан</i>	290
8. <i>В. Ђ. Јовановић</i> : <i>Омски</i> или <i>омовски</i>	294
9. <i>И. Стевовић</i> : Поводом претходног чланка	296
10. <i>Св. Предић</i> : О дефиницији <i>огледа</i>	300
11. <i>Д. Живковић</i> : О претходном чланку	304
12. <i>Б. Вајагић</i> : О неким техничким изразима	307
13. <i>П. Васић</i> : Неколико начелних речи	309
14. <i>А. Шаулић</i> : „Која смрт храни, другој не да“	311
15. Из живота речи: <i>Гл. Елезовић</i> : <i>Валаге, валаке; фалага, фалзге...</i>	313
16. Језичке поуке	327
17. Регистар речи	331

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир Алексић,
др Михаило Стевановић, др Радосав Бошковић,
Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић

Научна Ризница

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1951

О ДЕФИНИЦИЈИ ОГЛЕДА

На завршетку свог чланка „Неколико питања терминологије теорије књижевности“ у „Књижевним новинама“, Драгиша Живковић изразио је жељу да ставимо на дискусију нека питања из Теорије књижевности, да бисмо добили чисто нашу терминологију. Додаћемо: не само терминологију него и саму нашу Теорију књижевности, без чијег се знања не може замислити писац или песник вишег реда, као што се не може замислити ни композитор без знања Науке о композицији.

Из излагања Драгише Живковића може се извући закључак да, ма колико нам била од користи једна преведена Теорија књижевности, наша потреба неће бити задовољена док не добијемо оригиналну, нашу Теорију књижевности, основану на *нашој* књижевности, чији се родови не морају увек поклапати с родовима у страним књижевностима. И не само да се родови не морају поклапати него су за нас скоро неупотребљива многа правила о версификацији и метрици, за које нам, захваљујући великом броју наших акцентата и нарочитој музици нашег језика, ниједна страна Теорија књижевности не може пружити грађу. Пут ка таквој Теорији књижевности води кроз многобројна расправљања, којима би се рашчистили појмови и решила спорна питања.

Остављајући настрану остале термине које је Живковић свестрано испитао, задржаћемо се само на једном, коме, како нам се чини, Живковић није дао сасвим тачно објашњење. Реч је о његову преводу и тумачењу термина „очерк“. Како Тимофејев ту реч употребљава у више значења, можда би било боље, као што Живковић мисли, да је остављен руски термин, с објашњењем да он има више значења.

Тимофејев је тај термин употребио и у смислу „оглед“ и „цртица“. Тим поводом Живковић каже: „Оглед је код нас постао термин за чисто научни рад, есеј из књижевне критике, историје, филозофије итд., а по речнику Ристић-Кангрга даје му се значење „Versuch“, Experiment“. Одмах затим он каже: ... наша реч *оглед* може се употребити за превођење руске речи „очерк“ кад ова значи строги научни рад, а не и када значи уметничко дело.“

Ту има противречности: или је оглед „строги научни рад“ или само *оглед*, *покушај* да се нешто о нечему каже. То су две сасвим различите ствари. Зна се која својства треба један строго научни рад да има: строго испитивање чињеница, дефиниција појединих појмова, њихова класификација, индукција, затим дедукција, па генерализација, с навођењем доказа, побијањем супротних тврђења, и најзад закључком у коме је садржано коначно решење постављеног питања. Многе од тих ствари могу чак и *научном* огледу недостајати па да оглед ипак буде не само добар него и леп и да због тог својства буде сматран као *књижеван* састав. И не само да многе од наведених ствари могу него и *морају* научном огледу недостајати ако хоће да остане оглед а да не постане расправа.

Код нас је термин „оглед“ — колико нам је познато — први употребио Богдан Поповић у свом огледу о васпитању укуса у Недићевом „Српском прегледу“ пре више од педесет година за Тиндалове и Хакслијеве научне огледе. Он је тако назвао и своје списе, иако су неки од њих, на пример оглед о црначкој уметности, праве расправе, којима једино недостаје уобичајени научни апарат.

Али то још не значи да је оглед код нас постао „строги научни рад“. Такве чисто научне радове ми зовемо „расправа“, као што их Енглези зову dissertation, а Немци Abhandlung. Ти радови могу бити и од огромног научног значаја, али нису *књижевни* радови ако немају других својстава којима књижевно дело треба да се одликује. Оглед *може* да обрађује и чисто научно питање, али на књижеван, мање више популаран начин, без гломазног доказивања својих тврђења и побијања супротног мишљења. *Оглед је одређен начином*

излагања, а не предметом. Он не даје коначна решења и непобитне истине, него претставља, као што му и назив каже, само покушај да се о датом питању нешто каже, као пишчево мишљење, за које он неће да наводи доказе, него оставља читаоцу да он тај оглед допуни даљим размишљањем. Зато се и каже да оглед треба и да буде недокончан у том смислу да читаоца наведе да после читања даље размишља о изложеном предмету. Цело излагање треба да буде обојено пишчевом личношћу, и тиме се оглед баш и разликује од научне, објективне расправе,

Треба нагласити да је неко јасно одређено, строго научно питање само изузетно предмет огледа, а да огледи много више говоре о питањима која не спадају у строгу науку. Ако Енглезу — за кога је оглед један од најомиљенијих књижевних родова — поменете реч *essay*, он ће прво помислити на Стила, Адисона, Хазлита, Ли Ханта, Емерсона, Стивенсона, а данас на Верџинију Вулф, а тек изузетно на писце научних огледа.

Ни енглески теоретичари не сматрају оглед као „строга научни рад“. Ево шта о огледу, између осталог, каже издавач Стивенсонових огледа Џ. Х. Фаулер у предговору огледима: „Сваки велики писац огледа постигао је успех тиме што је засновао неку врсту личне присности са својим читаоцем. Оглед није никад исцрпан преглед предмета. Он је његов вид под намерно изабраним углом и његова драж лежи у чињеници да писац огледа као да нас позива да седимо поред њега у кутку који је изабрао докле нам отворено говори о својим личним утисцима“.

Енглески оглед био је такав лични оглед све до Маколија и других, када је донекле постао расправа; али Фаулер каже да је нестанак личног момента у њима само привидан, јер је ипак Маколијева *личност* оно што у његовим огледима на нас оставља утисак.

Да наведемо још једног књижевног теоретичара, Рихарда Мајера, који у својој „Немачкој стилистици“ каже да је оглед уствари проширен афоризам, с којим дели сентенциозан карактер. Оглед хоће само да потстрекне, а не да саопшти стварне погледе или знања. И поред уметничке

заокругљености, оглед треба да буде „недовршен“, јер свој завршетак добија тек у накнадном читаочевом размишљању. Мајер је очевидно имао у виду Емерсонове огледе, састављене из многих афоризама, као и Беконови.

За одређивање појма огледа поменућемо још да у свима енглеским реторикама и уџбеницима композиције стоји да писмен састав мора имати *јединства*, али се чини изузетак за оглед, код кога, пошто често говори о разним предметима, тога јединства не мора да буде, јер се оно налази у *пишчевој личности*, тако да цели оглед изгледа да је објасњан *једном* светлошћу. Пример за то имамо код нас у огледима г-ђе Исидоре Секулић, која и не пише саставе друге врсте него огледе, па ма какав им назив дала. Под њеним пером би и студија из математике постала оглед.

Блиска огледу је „цртица (скица, листић)“. *Постшуйак је исти*: разлика је само у дужини и, можда каткад, у значају предмета. Зато је Тимофејев свакако и обухватио обе врсте *једним* називом.

Св. Предић

О ПРЕТХОДНОМ ЧЛАНКУ

Чланак Св. Предића о дефиницији речи *оглед* несумњиво је добродошао као чланак који даље покреће питање наше књижевне терминологије. Он само показује колико се ту има још много да рече и колико је готово већина термина из те области још недовољно одређена и утврђена. С те стране гледан, и његов чланак је тек повод за једно шире претресање и тог термина напосе и читаве наше књижевне терминологије уопште.

Не улазећи дубље у његово дефинисање речи *оглед* као *књижевног есеја* за разлику од *научне студије* или *расправе*, и изјављујући да се у принципу слажем с њим у том питању, задржаћу се на његову чланку утолико уколико се он позива на моје тумачење речи *оглед* у вези с руском речи *очерк*.

Моје тумачење тог питања унеколико је завело писца претходног чланка, можда и мојом кривицом. Наиме, тумчећи значење руске речи *очерк* кад она значи *књижевно дело*, ја сам, имајући при писању углавном на уму читаоце којима је значење те речи у тој употреби познато, можда недовољно истакао шта она управо означава у том случају, а шта у случају кад значи *научни рад*. Да не би опет дошло до неспоразума, ја ћу овог пута бити прецизнији, и можда ћу стога мало упростити ствар.

Руска реч *очерк* значи: 1) књижевно уметничко дело, нешто што бисмо ми могли назвати и књижевном *сликом* (*цртницом*), и *новелом*, и *приповешћом*, и *романом*. То зависи од величине и сложености *очерка*, и у том погледу он се нимало не разликује од поменутих епских врста. Његова

специфичност састоји се у томе што су личности и догађаји у њему углавном *стварни*, а не *измишљени*, што их уметник није створио својом инвенцијом, маштом, него их је као већ готове *шишичне* личности и догађаје видео у стварном животу. Да и овом приликом поменемо нашег Сремца. Готово већина његових приповедака јесу *очерки*. То су и „Зона Занфирова“, и „Ивкова слава“, и „Поп Ђира и поп Спира“, и „Ибиш-ага“, и „Чича Јордан“, и „Кир-Герас“ и многе и многе друге. Као што се види, разлика између наше *приповешке* и руског *очерка* није нека битна разлика у суштини уметничке садржине и обликовања, него више у стваралачком методу самог писца. Ту се просто ради о томе да ли је уметникова инвенција више или мање учествовала у стварању ликова и догађаја у његову делу, а ту је веома тешко повући неку границу, и ствар је писца хоће ли назвати своје дело *очерком* или *приповешком*. Руски писац Гросман назвао је своје описе сталњинградске борбе и њених бораца *очерцима* да би што више истакао истинитост догађаја и личности. Са мало измена у компоновању и описивању могао је написати праве приповетке. И тако даље, и тако даље. Оно што је основно у том питању, то је ово: *очерк* је уметничко дело. При његову дефинисању његова главна ознака је та да је оно *уметничко* дело, да иде у *ејску поезију* као једна његова врста која неким својим елементима потсећа и на *историско* дело, али која углавном има све одлике уметничког књижевног дела.

2) Друго значење речи *очерк* јесте значење *научног* рада. Као што сам и у првом чланку навео, у речнику Ушакова даје му се у том значењу оваква дефиниција: *честі наслов сиецијалног научног рада који се сасћоји из низа узајамно повезаних пишања*.

Посматрајући *очерк* у та два његова значења, ја сам у своме чланку тврдио:

1) Да се *очерк* у свом првом значењу не може превести као *оглед*, јер *оглед* код нас значи „чисто научни рад, *есеј* из књижевне критике, историје, филозофије итд.“ Другим речима, ако се сложимо с тим да Сремчеве *приповешке* нису ништа друго него руски *очерки*, јасно је да их не можемо назвати *огледима*, него само *приповешкама*.

2) Да се *очерк* само у свом другом значењу, кад значи „строг научни рад“, може превести као *оглед*.

Св. Предић је у својем чланку, међутим, схватио моје речи као да ја *оглед* уопште избацујем из *књижевности* и дајем му места само у науци. Уствари, ја реч *оглед* уопште не избацујем из *књижевности* (ако узмемо ту реч у ширем смислу) ако се ради о *огледу из књижевности*, наиме, о књижевнокритичком есеју, огледу, покушају итд.; али ја ту реч, опет, увршћујем у науку уколико сматрам да је и *књижевна кришка* — наука о књижевности. Другим речима, ту се читаво питање разматра с другог гледишта, наиме: да ли је *књижевна кришка* чисто научни или научно-књижевни рад уколико је писана једним уметничко-књижевним стилем. И ту се у принципу, велим, слажем са Св. Предићем да би се *оглед* могао узети као термин за књижевнокритички (или филозофски, историски итд.) рад који би имао претензије да да више књижевну импресију писца огледа неголи историско-критичку *студију* или *расправу*. И несумњиво је да је термин *оглед* и досада употребљаван у нашој науци о књижевности претежно у томе смислу, као што се *есеј* у страним књижевностима углавном употребљава у истом смислу. Несумњиво је такође да би у нашој књижевној терминологији требало утврдити тај термин у таквом значењу и тако га одвојити од термина *расправа* или *студија*.

Питање, дакле, да ли је *оглед* „*строги* научни“ рад или научни рад с извесним књижевним (управо: књижевног уметничког стила) претензијама — нимало не захвата, па према томе и не побија, моје тврђење да *оглед* може значити код нас само научни рад, а не и *уметничко* дело. Мој одговор поводом чланка Св. Предића и дат је углавном стога да се објасни неспоразум у тумачењу мога чланка у „Књижевним новинама“.

Д. Живковић